

TRADICIJSKA GLAZBA U NASTAVI GLAZBENE KULTURE

Tatai, Dominik

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:607138>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-10-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U
OSIJEKU

AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

ODSJEK ZA GLAZBENU UMJETNOST

STUDIJ GLAZBENE PEDAGOGIJE

DOMINIK TATAI

TRADICIJSKA GLAZBA U NASTAVI GLAZBENE KULTURE

ZAVRŠNI RAD

MENTOR:

DOC. DR. SC. TIHANA ŠKOJO

SUMENTOR:

MARKO SESAR, UMJETNIČKI SURADNIK

Osijek, 2021.

SAŽETAK

Tradicijska glazba dio je svakog naroda i opisuje razne životne, kulturne vrijednosti koje su se prenosile generacijama kroz razne oblike pjesama, plesa i glazbala. Ona od samog nastanka svakodnevno razvija glazbene sposobnosti kod pojedinaca i skupina predstavljajući kulturu, nasljeđe i običaje nekog naroda. U ovom se radu proučava zastupljenost hrvatske tradicijske glazbe na temelju aktualnog *Nastavnog plana i programa za osnovnu školu* (2006). U radu se također govori o samoj definiciji tradicijske, folklorne glazbe i njezinim glavnim karakterističnim regijama koja svaka donosi neke nove zanimljivosti te je svaka posebna na svoj način. Radom se želi osvijestiti sama važnost tradicijske glazbe i uloga učitelja da što više potakne ideju korištenja tradicijske glazbe u svrhu interkulturalnih kompetencija te da kreira svoj kurikulum u kontekstu tradicijske glazbene kulture.

Ključne riječi: *tradicijska glazba, folklor, Nastavni plan i program, glazbena kultura*

Summary

Traditional music is an integral part of every nation and describes various life, cultural values that have been passed down through generations through various forms of song, dance and musical instruments. From the very beginning, traditional music develops the musical abilities of individuals and groups on a daily basis, presenting the culture, heritage and customs of a nation. In this paper, the representation of Croatian traditional music according to the current Curriculum for primary school (2006) was studied. The paper discusses the very definition of traditional, folk music and its main characteristic region, each of which brings some new curiosities and each is special in its own way. With this paper we want to raise awareness of the importance of traditional music and the role of teachers to encourage the idea of using traditional music for the purpose of intercultural competencies and to create their own curriculum in the context of traditional music culture.

Keywords: *traditional music, folklore, curriculum, music culture*

Sadržaj

1. UVOD	3
2. TRADICIJSKA GLAZBA	4
3. KARAKTERISTIČNE FOLKLORNE REGIJE U HRVATSKOJ	6
3.1 Panonska zona	6
3.2 Dinarska zona	13
3.3 Jadranska zona	14
4. TRADICIJSKA GLAZBA U KURIKULUMU I NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU GLAZBENE KULTURE	16
4.1 Kurikulum glazbene kulture	16
4.2 Nastavni plan i program glazbene kulture	18
4.3 Tradicijska glazba u nastavi glazbene kulture	19
5. ZAKLJUČAK	22
6. LITERATURA	23
7. PRILOZI	25

1. UVOD

Različnost hrvatskih krajeva i područja donijela je i različnost tradicije, običaja i kulture. Svaki kraj donosi razna obilježja po kojima je drugačiji od drugih. Folklor kao takav važan je dio identiteta svakog građanina Republike Hrvatske. Tradicijska je glazba dijelom svake ljudske zajednice te se u njoj odražava način razmišljanja i stil života ljudi koji su ju stvarali, očuvali i prenosili te je dio običaja i obreda vezanih uz svakidašnji život i važne događaje u životu pojedinca. Pretpostavlja se da se ljubav i ponos prema tradiciji i očuvanju iste usađuje od najranije dobi mladim naraštajima usmenom predajom, dakle s koljena na koljeno. Danas je tradicijska kultura postala dijelom obrazovnoga sustava, te se na taj način osim usmene predaje njome bavi u sklopu redovitoga obrazovanja. „Danas se tradicijska glazba rjeđe izvodi nego prije. Ona najčešće nije dio života suvremenog pojedinca i stoga ju on nedovoljno poznaje“ (Šulentić Begić i Begić, 2017: 124). Kako bi se učenicima što jasnije i zanimljivije prikazalo tradicijsku glazbu, potrebno je objasniti na kojem se narječju pjeva, gdje je nastala pjesma (pomoću zemljovida) te s kojim je ciljem pjevana i svirana. Kada se radi o upoznavanju tradicijske glazbe, vrijedi pravilo da bi se ona trebala prvenstveno upoznavati prema mjestu gdje učenici žive, odnosno da bi učenici trebali poznavati glazbu barem onog kraja domovine u kojem odrastaju. „Upoznavanje tradicijske glazbe vodi se po načelu zavičajnosti, znači polazište je tradicijska glazba zavičajnog kraja u kojem učenici odrastaju i ostaje u okvirima Republike Hrvatske“ (Šulentić Begić i Begić, 2017: 124-125). Prema aktualnom *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* u Republici Hrvatskoj (2006) učitelj ima slobodu izbora tradicijskih motiva i napjeva, kao i drugih tradicijskih sadržaja koje može uvrstiti u svoj izvedbeni nastavni program. Tradicijska bi se glazba u okviru nastave u osnovnoj školi Glazbene kulture trebala upoznavati slušanjem, pjevanjem i gledanjem zapisa te bi se svi zaključci o tradicijskoj glazbi trebali donositi na temelju audio/videozapisa, a u središte se pozornosti stavlja učenikova aktivnost. Važno je istaknuti i da „nastava glazbe u osnovnoj školi može doprinijeti interkulturalnom odgoju, tj. stjecanju učeničkih interkulturalnih kompetencija“ (Šulentić Begić i Begić, 2017: 131). To vrijedi ako se upozna glazba i drugih kultura, drugih tradicija.

2. TRADICIJSKA GLAZBA

Za tradicijsku glazbu (folklornu glazbu) koju vrlo često imenujemo samo skraćenicom folklor (*engl.* folk, narod i lore, znanje, znanost, predaja) izraženiji interes susrećemo pojavom romantizma. Tim se pojmom 1846. godine koristio engleski antikvar William John Thoms, obuhvativši tom riječju skup pučkih običaja, vjerovanja i predaja. Potrebno je imati na umu da takav naziv zapravo objedinjuje skup međusobno povezanih narodnih izričaja koji zajedno čine tradicijsku (kulturnu) baštinu određenog geografskog područja (Dobrota, 2002). U *Hrvatskoj enciklopediji* navodi se sljedeće: u širem smislu folklor označava narodnu (pučku) kulturu; u Hrvatskoj je uobičajen u značenju zajedničkog imena za tradicijsku umjetnost koja sadržava oblike književnosti (usmena ili pučka književnost), glazbe (folklorna ili nar. glazba), plesova (folklorni ili nar. ples), dramskog izraza (folklorno kazalište) te lik. stvaralaštva (folklorni lik. izraz) (Hrvatska enciklopedija, 2021).

Folklor je promjenjiv, često je mješavina starog i novog, ponekad neke stvari nestaju, neke nastaju, a neke su jednostavno promijenjene. Tako je i sama hrvatska tradicija imala uzročnike koji su bili razlog njezinoj kulturalnoj različitosti. Hrvatska krajobrazna različitost utjecala je i na raznolikost tradicijske kulture. Također su značajan utjecaj imala i povijesna zbivanja određenog razdoblja. Tradicijska je kultura vrlo širok pojam koji podrazumijeva ima velik broj sastavnica. Pjesma, ples i sviranje samo su mali dio tradicijske kulture (Paulus, 2014).

Folklor predstavlja vrijedan i važan dio cjelokupnog tradicijskog stvaralaštva jednog naroda i sadrži sve bitne elemente koji definiraju tradiciju određenog područja. Tradiciju čine folklorna glazba, pjevanje, ples, narodne nošnje, narodni instrumenti i narodni običaji. Tradicijska glazba i ples utkani su u život svake ljudske zajednice. Usklađeni su s mentalitetom, sa psihologijom i stilom života. „Folklorna glazba i ples sastavni su dio raznih običaja i obreda koji se izmjenjuju tijekom jedne godine ili su vezani uz važnije događaje iz čovjekova života. Izvode se prigodom javnih svečanosti, ali prate i radnu svakidašnjicu ljudi“ (Čapo Žmegač i sur., 1998: 231).

Drandić (2010) navodi da je glazba proizvod svake kulture te je posebno tradicijska glazba važna da bi se sačuvala kulturna baština i kulturni identitet. Naime, ona rađa nove oblike kulture u kombinaciji s tradicijom. Iako površinom nevelika, Hrvatska je bogata tradicijom koja se razvila pod utjecajem brojnih kultura. Tijekom povijesnih migracija Hrvati su sa sobom ponijeli elemente kulture i običaja različitih krajeva. Dolaskom na prostore gdje sada

žive susreli su druge narode, a njihovi običaji i načini života su se pomiješali. Kroz povijest se, prodiranjem i naseljavanjem drugih naroda na prostore naseljene Hrvatima način života također mijenjao. Sve je to utjecalo na tradiciju i običaje kakvi se danas poznaju (Ćaleta, 2001). Tradicijski običaji prenosili su se usmenim putem, s koljena na koljeno. Stariji su učili mlađe što i kako raditi, kako se ponašati u određenim situacijama. Prenošnjem usmenim putem neprestano se nešto dodavalo i mijenjalo, ovisno o situacijama u kojima se živjelo. Napretkom, modernizacijom i izjednačenjem života ljudi u selu i gradu neki od običaja počeli su se gubiti (Leopold, 1995). Ipak, shvatilo se da je potrebno očuvati tradicijsku kulturu te se ista počela zapisivati, odnosno počelo se bilježiti kakav je život u pojedinim mjestima. Takvi zapisi, uz usmenu predaju naših predaka, pomogli su u očuvanju tradicijske kulture i običaja koji nisu jednaki u svim područjima naseljenim Hrvatima.

3. KARAKTERISTIČNE FOLKLORNE REGIJE U HRVATSKOJ

Tradicijska glazba, koja se stoljećima prenosila usmenom predajom u različitim oblicima kroz pjesme, plesove i instrumente, razvijala je glazbene sposobnosti kod pojedinaca i skupina te tako predstavlja(la) kulturu, tradiciju i običaje nekog naroda. Hrvatska obiluje raznolikošću usmene tradicije s karakterističnim obilježjima na koja su utjecale razne povijesne, društvene okolnosti i događaji. Milovan Gavazzi, hrvatski etnolog, još je tridesetih godina 20. stoljeća utvrdio tri prostorna modaliteta tradicijske kulture Hrvata, nazvavši ih panonskim, dinarskim i jadranskim (Čepo Žmegač i sur., 1998). Ti modaliteti obuhvaćaju, kako navode Čepo Žmegač i sur. (1998), sljedeće područje:

- 1. Panonska zona** – Slavonija, Baranja, Srijem, Posavina, Moslavina, Podravina, Zagorje, Međimurje, Prigorje, Pokuplje te Bačka
- 2. Dinarska zona** – Lika, dalmatinsko zaleđe, Gorski kotar, Banovina, Kordun i Žumberak te područja nastanjena Hrvatima u zapadnoj središnjoj i južnoj Bosni i Hercegovini
- 3. Jadranska zona** – priobalje i otoci.

3.1 Panonska zona

3.1.1 Slavonija, Baranja, Srijem

U Slavoniji i Baranji najčešće se pjeva dvoglasno, i to obično u manjoj skupini. Mjestimično se pojavljuje i troglasje, a pjesmu obično prate tambure. „Za napjeve se koriste karakteristični dijatonski pentakordalni i heksakordalni tonski odnosi (f1, g1, a1, b1, c2, d2), odnosno dodatna čista kvinta ispod završnog tona“ (Svalina, 2012). Nadalje se pojavljuje pjevanje kod kojeg se na završetku glazbene cjeline javlja interval čiste kvinte, naziva se još pjevanje na bas. Ono što je karakteristično za ovu regiju jest pojavljivanje solista ili solistice (*počimalje*) kojeg/koju prate ostali pjevači (Svalina, 2012).

Karakteristično su glazbalo Slavonije i Baranje gajde. Gajde su puhačko glazbalo s mješinom poznato kod mnogih europskih i izvaneuropskih naroda. Slavonske gajde sastoje se od mješine, dvocijevne sviraljke klarinetskog tipa (prebiralice) za izvođenje melodije te još jedne dugačke sviraljke (trubnja) koji daje jednoličan zvuk tijekom izvođenja gajdaševe svirke. Kroz cijev u koju se puše (dulac) gajdaš upuhuje zrak u mješinu. Gajdaš zabacuje trubanj preko lijevog ramena. Gajde imaju dva piska u prebiraljci i jedan u bordonu, tj. trublju.

Glazbalo srodno gajdama jesu dude. Dude su glazbalo koje se sastoji od dva komada diplica koje su stavljene u kopanjicu, tj. kutlić, od puhaljke, bordona i mješine koja je napravljena, kao i kod gajdi, od ovčje ili kozje kože, ili kože psa. U kutliću se nalaze tri piska. Jedan pisak služi za sviranje melodije, drugi za pratnju, a treći za ukrašavanje tonova. U bordonu se nalazi još jedan pisak koji stalno svira jedan ravan ton. Sviranje, kao i kod gajdi, započinje upuhivanjem zraka u mješinu koja se sviraču nalazi ispod lijeve ruke, bordon je prebačen preko lijevog ramena, prebiraljka se drži lijevom i desnom rukom i tako se prstima zatvaraju rupice na prebiraljci (Martinić, 2012). Posebnost sviranja duda je „titranje“ koje se postiže trešnjom ruke pod kojom je mješina, ritmičnim udaranjem prstima po donjim rupicama svirale ili trešnjom cijelog tijela, tj. poskakivanjem svirača. Zbog toga je i zvuk koji se dobio sviranjem neobičan i specifičan. Glavna je razlika između gajdi i duda u broju piskova, u svirali i u načinu sviranja (Martinić, 2012).

Slika 1. Gajde

Slika 2. Dude

Drugo karakteristično glazbalo na području Slavonije, Baranje i Srijema jest tambura. Tambura je žičani glazbeni instrument. Riječ tambura, kako navodi Ferić (2011) u svojem *Brevijaru*, prema domaćim etnomuzikolozima potječe iz perzijskoga jezika, odnosno od riječi *tn (tan)* što znači žica. Na tu su riječ Turci dodali riječ *bur* za tvorbu konačne riječi *tanbur* ili *tambur*. Najstarija bilješka te prvo spominjanje tambure u našim krajevima dolazi iz 1551. godine kada je u svojim spisima, to jest u zapisima iz Bosne na proputovanju za Carigrad, putopisac i pratitelj francuskog konzula u Turskoj Nicolas de Nikolay zabilježio kako tamošnji mladi janjičari uče svirati tamburu. Nicolay je ostavio i crtež tog glazbala na kojem se jasno zapažaju sve karakteristike istočnjačkih tambura. „Iz Bosne je seobom Šokaca i Bunjevaca tambura prenesena u Slavoniju i Bačku, gdje je postala glazbenim idiomom tih

krajeva. Postupno se širi po Dalmaciji i ostalim dijelovima Hrvatske“ (Leopold, 1995: 13). Najstarija sačuvana tambura iz sredine je 19. stoljeća. Leopold (1995) navodi da su prvi tamburaški sastavi osnovani u Bačkoj u prvoj polovici 19. stoljeća. Godine 1847. Pajo Kolarić osniva prvo tamburaško društvo u Osijeku. Nakon toga se tamburaški orkestri osnivaju po cijeloj Hrvatskoj, Bosni, Sloveniji, Austriji, Češkoj, a kasnije i na drugim kontinentima. Prije Prvog svjetskog rata izlaze tamburaški časopisi *Slavonska lira* u Sloveniji i *Tamburica* u Hrvatskoj. U međuratnim godinama u Ljubljani izlazi časopis *Tamburaš*, a u Zagrebu *Hrvatska tamburica*. Godine 1937. u Americi, gdje su živjeli hrvatski iseljenici, počinje izlaziti časopis *Tamburitza News*. Iste se te godine u Osijeku osniva Hrvatski tamburaški savez. Završetkom Drugog svjetskog rata ponovno se pojavljuje zanimanje za tamburu. U Zagrebu izlazi časopis *Tamburaška glazba* (1956.–1959.) te zbornici *Narodna tamburica* (1948.–1952.) i *Tamburaški zborovi* (1949.–1950.). U školama se sve više počinje proučavati tambura u okviru predmeta Glazbena kultura. Organiziraju se tamburaški seminari te se tambura počinje uvoditi u glazbene škole gdje dobiva, barem administrativno, jednaku važnost kao i ostala glazbala (Leopold, 1995).

O tamburi su pisali mnogi, a Julije Njikoš o tamburi i njezinu porijeklu u prvom poglavlju svoje knjige *Povijest tambure i tamburaške glazbe* kaže sljedeće:

„Tambura je naše najraširenije narodno glazbalo, jedino koje se u posljednjih stotinu i pedeset godina razvilo od običnog folklornog glazbala u kulturno umjetnički instrument. Dok se gajde i gusle sve rjeđe javljaju, a frule, lirice i sopile postoje i životare samo u svom najužem kraju i ambijentu, te su se prestale razvijati, tambura se prilagodila i sve se više prilagođava novom i sve novijem razvoju glazbene kulture. Ona kod Hrvata u tom svom razvoju nastoji ispuniti važne praznine u glazbenom životu širokih narodnih slojeva.“ (Njikoš, 2011: 5)

Prema Feriću (2011: 20), „tambura je glazbalo koje pripada skupini kordofona¹ i porodici lutnji“. Tambura je kordofono trzalačko glazbalo s kruškolikim trupom, kraćim ili dužim vratom te držačima žica, a sastoji se od tri glavna dijela. To su:

1. trup – prema Leopoldu (1995: 18), može biti izdubljen u komadu drva (javor, klen, šljiva, kruška, lipa, topola, dud, orah, jablan, jasen), može biti sastavljan od savijenih ravnih daščica; karakteristika izrade tijela dubljenje je drveta dok se u novije vrijeme veće tambure češće izrađuju lijepljenjem tankih savijenih dasaka; prema Feriću (2011: 20), tijelo može biti kruškolikog, ovalnog, tikvastog ili violinskog oblika, pokriveno tankom

¹ *Kordofonska glazbala* jesu ona koja zvuk proizvode titranjem (treperenjem) napete strune, žice (sušeno životinjsko crijevo, kovina, plastika, biljna vlakna, kosa, svila); žičana glazbala. Vidi više na: Glazbala. URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22247> (21. 5. 2021.)

daskom od meka drveta (smrekovina, jelovina) koja se zove glasnjača (tahta) i služi kao rezonator. Gornji dio glasnjače zaštićen je slojem tvrdog drveta (orahovina, ebanovina) kako se trzalicom ne bi oštetio; na glasnjači se nalaze zvučni otvori, rupice, u narodu poznate kao izlaz glasa; ponekad tih rupica ima od 8 do 24, a veće tambure imaju najčešće samo jednu rupu u sredini, tzv. dušu glazbala

2. vrat – (ručica, držak ili divčik); prema Leopoldu (1995: 18), u pravilu je dug i tanak te veže trup i glavu tambure; na njegovoj gornjoj strani, koja je obično pokrivena tamnim slojem daščica od tvrdog ili egzotičnog drveta, nalazi se hvataljka; uzduž hvataljke poprijeko su zabijeni pragovi (prečnice) izrađeni od čelične žice

3. glava – kod starijih tambura ima šiljast oblik, a kod novijih pužoliki (Ferić, 2011); glava ili, kako ju još nazivaju, čekrk ili čivijište, nalazi se na kraju vrata; u glavu su utaknute čivije (mehanizmi za zatezanje žica); između glave i vrata nalazi se konjić koji na sebi ima urezanu udubinu za svaku žicu; žice se postavljaju od čivija preko konjića duž vrata i trupa, na kojem je također kobilica s udubljenjima za žice, a zapinju se na kraju trupu za zapinjače (Leopold, 1995).

Žice su od čelika različite debljine. Na tamburi se ton postiže udarcem na žicu, prstom ili posebnim predmetom – trzalicom. Trzalice su se u prošlosti pravile od kore višnjeva drveta, gušćjeg pera, roga ili celuloida, a u novije vrijeme i od plastičnih dijelova. Broj žica na tamburi može varirati, od dvije do deset, ali su najčešće tambure s pet ili šest žica. Tambure mogu biti jednoglasne, dvoglasne, troglasne, a danas su najzastupljenije četveroglasne tambure.

Slika 3. Dijelovi tambure (Leopold, 1995: 19)

Od pojave prvih tamburaških sastava i zborova do danas u upotrebi su nazivi tambura prema hrvatskom pučkom govoru:

1. bisernica – svira glavnu melodijsku liniju i najviše tonove; dijeli se na prvu i drugu te treću bisernicu
2. brač – udvaja melodijsku liniju u oktavi nižoj od bisernice, ponekad pojednostavljenu; dijeli se na prvi, drugi i treći brač
 - čelović – podvrsta brača, odnosno treći drugačije ugođeni brač koji proširuje opseg bračevima na niže, a po dijelu tonskog opsega odgovara tenoru
3. bugarija – akordičko i ritmičko glazbalo
4. čelo – udvaja ili ukrašava basovu pratnju; u nekim se partiturama dijeli na prvo i drugo čelo, a postoji i čelo-berde
5. berde – ima ulogu basa u tamburaškom orkestru, ugođena je oktavu niže od čela; može biti različitih veličina, oblika, broja žica (Ferić, 2011: 26).

U istočnoj Slavoniji i Bačkoj također su česti nazivi latinskog podrijetla: prim, tercprim, basprim, kontra, bas. Sami nazivi glazbala označavaju ulogu glazbala u orkestralnom sastavu. U tamburaškom se orkestru glazbala dijele u dvije skupine: melodijska glazbala (bisernice, bračevi i čela) te ritam sekcija (bugarija, berde). Često se glazbala ritam sekcije nazivaju pratećim, ali to treba shvatiti uvjetno. Naime, i te se tambure mogu rabiti kao melodijska glazbala (Ferić 2011: 27). Tehnika sviranja tambure slična je tehnici sviranja gitare. Ton na tamburi dobiva se udarcem trzalice o žicu. Trzalice se drži između zadnjeg članka kažiprsta i palca. Ostali prsti na desnoj ruci savijeni su poput kažiprsta. Što se tiče postave lijeve ruke, lakat je opušten uz rame, a palac i kažiprst obuhvaćaju vrat tambure. S ostalim prstima (uključujući i kažiprst) pritišću se žice, i to vršcima prstiju (jagodicama), i tako se dobivaju različiti tonovi. Dlan ne smije dodirivati vrat tambure (Leopold, 1995).

3.1.2 Međimurje i Podravina

Međimurje i Podravina najsjevernija su područja Hrvatske, karakteriziraju ih jednoglasni napjevi. Ti se napjevi razvijaju u širokim melodijskim linijama koje zahvaćaju velike opsege. U međimurskim se pjesmama toplo i nježno opisuje ljubav, pjeva o ljepotama Međimurja te se često izražava čežnja za zavičajem. Specifična obojenost međimurskih melodija počiva na srednjovjekovnim (crkvenim) tonskim načinima (osobito na dorskom i eolskom), na čestoj

upotrebi mola i elementima pentatonike, što stvara smiren, sjetan, pomalo tugaljiv ugođaj i pridaje arhaičan prizvuk međimurskim napjevima (Vitez i Muraj, 2001).

Glazbala karakteristična za ova područja jesu cimbal i citra. Cimbal i citra razlikuju se u izgledu i načinu sviranja. Cimbal se sastoji od drvene rezonantne kutije, najčešće trapezoidna oblika na kojoj je napeto od osamdesetak do stotinu žica ugođenih po skupinama, obično dvije ili više njih na isti ton (Miholić, 2003). Žice su s jedne strane fiksno pričvršćene, dok vijci na suprotnoj strani omogućuju ugađanje. Svira se naizmjeničnim udaranjem drvenim batićima omotanim tkaninom po žicama. Udaranjem batića o žicu možemo dobiti mekši i grublji ton. Dijelom batića koji je omotan tkaninom ili vatom i koncem dobivamo mekši ton. Za grublji se ton koriste neopleteni batići ili se svira dijelom batića koji se inače drži u ruci. Može se svirati položen na stol ili na stalku, a prilikom sviranja u hodu cimbal je obješen na remen (*gurta*) oko sviračeva vrata (Miholić, 2003.). U Međimurje u 19. stoljeću donijela ga je mađarska romska obitelj, odakle se proširio na Podravinu i Hrvatsko zagorje. Citra (srodna cimbalu) je žičano glazbalo, a melodija se dobiva trzanjem žica (jedna melodijska i dvije basovske žice napete preko plosnate drvene hvataljke s okruglom glasnjačom) trzalicom ili drvenim štapićem. Skraćuju se pritiskom prstiju ili drvenog štapića, a da bi se dobio dublji, stalno isti ton, potrebno je trzati basovske prazne žice iste visine (Miholić, 2003.)

Slika 4. Cimbal

Slika 5. Citra

3.1.3 Sjeverozapadna i središnja Hrvatska

Prostor sjeverozapadne i središnje Hrvatske obuhvaća više područja: Hrvatsko zagorje, širi dio Prigorja, dio Pokuplja, gornju Posavinu, Bilogoru. Prema Svalini (2012), u području središnje i sjeverozapadne Hrvatske prevladava dijatonika, a karakteristično je izvođenje jednoglasnih ili dvoglasnih napjeva manjeg opsega. U kolu su se najčešće pjevale pjesme

izgrađene na pentakordu. U Posavini se pjevalo jednoglasno, a melodije su bile dosta velikog opsega i sjetnog karaktera (Svalina, 2012). Prevladava dijatonika (tonski sustav s prevlašću cjelostepenih nad polustepenim intervalima), kako u starijim slojevima, tako i u novijim oblicima glazbene tradicije. Opsegom manji dijatonski nizovi od četiri ili pet tonova obilježuju starije tradicijske napjeve. Osim jednoglasnih napjeva, ovdje se često izvode i dvoglasni napjevi. Stariji dvoglasni napjevi redovito završavaju na istom završnom tonu (unisono), dok se u novijim napjevima javljaju i drugi tipovi dvoglasja, sa završetkom u intervalu velike terce i čiste kvinte (Vitez i Muraj, 2001). Pastiri su, kada im je bilo dosadno, izrađivali različita svirala i trube od kore drveta. Izrađivali su svirala poput trstenica, dvojnica, žvegla i ftičeka. Trstenica je glazbalo sastavljeno od niza cijevi od trstike različitih dužina. Dvojnica su puhaće glazbalo izrađeno od jednog komada drveta u kojem su izdubljene dvije cijevi na kojima se istodobno svira. Pored dvojnica imamo jedinku, trojku i četvorku te se razlikuju u broju cijevi za prebiranje. Sličan instrument dvojnicama jest sluškinja. Sluškinja se izrađivala u Hrvatskom zagorju, a razlikuje se od dvojnica po tome što na lijevoj strani nema nijedne rupice za prebiranje dok na desnoj strani ima šest rupica (Hrvatska tradicijska glazbala). „Nekada se na sluškinju sviralo kao na jedinku, s time da bi se u toku svirke, u zgodnom trenutku puhnuo i taj “lijevi”, osnovni, ton svirale“ (Hrvatska tradicijska glazbala). Žvegla je postranična flauta. Uz drvena svirala, lončari su od gline izrađivali ftičke. Ftiček je posudasto glazbalo u koje se kroz veći utor ulije voda, a ton nastaje puhanjem u otvor na repu ptičice.

Slika 7. Sluškinja

Slika 6. Trstenice

3.2 Dinarska zona

Dinarsko područje (Gorska Hrvatska) obuhvaća Liku, Gorski kotar, dalmatinsko zaleđe, Banovinu i Kordun. Najbitnija karakteristika ovih regija jest ojkanje. Ojkanje je pjevanje s osobitom tehnikom s mnogo melodijskih ukrasa i potresanja na slog *oj* na početku, u sredini ili na kraju pjesme, a pjeva se u više glasova, snažno i glasno (Miholić, 2009a). Uglavnom se temelje na kromatskim tonskim nizovima (u kojima, za razliku od dijatonskih, prevladavaju polustepeni), s intervalima koji nerijetko odstupaju od temperiranog sustava. U dvoglasnim oblicima čest je opori završetak glasova u intervalu sekunde (Vitez i Muraj, 2001). Značajna glazbala ovih regija su gusle, kuterevka, diple i sopele. Gusle su jednostruno ili dvostruno gudaće glazbalo. Tijelo je izrađeno od jednoga komada drva bogato ukrašenoga rezbarijama. Preko zvučnoga je tijela navučena životinjska koža koja je na nekoliko mjesta probušena radi boljšega zvuka“ (Miholić, 2009a: 29). Kuterevka je vrsta tamburice raširena po Lici i Kordunu. Naziv je dobila po mjestu Kuterevu gdje se izrađuje. Kuterevka je jedan od najpoznatijih simbola Like jer se svirala po prelima i, naravno, za vrijeme čuvanja stoke. U Istri i Kvarneru, dalmatinskom zaleđu karakteristična su glazbala diple i sopele. Diple su dvocijevne svirale s udarnim jezičkom (tipa klarineta). Obično se diple vežu na mješinu (jareću ili janjeću). Svirač kroz posebnu cijev (dulac) napuni mješinu zrakom odakle ga, držeći mješinu ispod pazuha, pritiskom lakta tjera u prebiralicu (tj. diple). Melodiju proizvodi prebirući prstima, tj. zatvarajući i otvarajući pojedine rupice svirale. Sopele ili roženice su istarsko glazbalo vrlo prodornog zvuka. Imaju pisak s dvostrukim udarnim jezičkom izrađenim od trstike koji je zaliven voskom, a ostali dio instrumenta izrađen je od nekoliko komada drveta. Sopele se sviraju u paru: velika i mala sopela. Od plesova je karakteristično nijemo kolo. To je kolo koje se plesalo na otvorenom, bez instrumentalne pratnje pa se zbog toga nazivalo nijemo ili *gluvo* kolo. Kolo se naziva po mjestu u kojem se pleše pa tako postoji vrličko kolo, ličko kolo, sinjsko kolo i slično. Stanovnici ovog kraja susreću se na *dernećima*. To su svečanosti vezane uz proslavu svetaca kojima je posvećena crkva u mjestu (Miholić, 2009a). Ti su susreti imali veliku vjersku i društvenu ulogu za stanovnike, ali je to bila prigoda i za izbor partnera kao i za druženje.

Slika 8. Gusle

Slika 9. Kuterevka

Slika 10. Diple

Slika 11. Sopele

3.3 Jadranska zona

Jadranska se zona sastoji od Dalmacije, priobalja i otoka. Glavna karakteristika ove dalmatinske regije jest klapsko pjevanje. Klapsko pjevanje je višeglasno pjevanje. Danas najčešće pjevaju četveroglasno prema voditeljevim uputama. Pjesmu započinje prvi tenor, a potom mu se pridružuju ostali pjevači (Miholić, 2009b). Sve se češće susrećemo i sa ženskim i s dječjim klapama. Pjevanje klapa ponekad prate žičana trzalačka glazbala mandolina ili gitara. Gitara i mandolina mogle su pratiti i popularne plesove, npr. kvadrilju, šotić ili manfrinu. Mandolina je kordofono glazbalo tipa lutnje. Kratkovratu lutnju u Španjolsku i lutnju u Italiju donijeli su Arapi. Od nje se u Italiji razvila mandolina, a u Španjolskoj gitara (Leopold, 1995). Mandolina je ime dobila prema svom obliku. Mandolino na talijanskom znači mali badem. Ona na hvataljci ima pragove kao i gitara, a ugađa se kao violina. Metalne žice poredane su u četiri para, a svaki je par jednako ugođen. U Dalmaciji, duž Jadranske obale, u Dubrovačkom primorju, Konavlama, na poluotoku Pelješcu, Mljetu i Lastovu te u hrvatskim krajevima istočne Hercegovine svirala se i lijerica ili ljerica. Lijerica se svirala u obalnom prostoru Dalmacije. Lijerica je glazbalo koje je iz Grčke s pomorcima došlo u Dubrovačku Republiku, a od tamo se raširila do Hercegovine. Svira se i u Rumunjskoj,

Bugarskoj, Grčkoj, Makedoniji. Ona je solističko glazbalo koje se upotrebljava kao pratnja plesu, a rjeđe pjevanju. To je glazbalo kruškolikog zvučnog tijela koje je izdubljeno iz jednog komada drveta. Vrat lijerice je širok, a glava u obliku srcolika lista. Tijelo lijerice je prekriveno tankom daskom (glasnjačom) koja ima dva polukružna otvora (oduške). Lijerica ima tri žice napravljene od životinjskog crijeva. One su zapete o nožicu na donjem dijelu glazbala. Pri sviranju lijeričar sjedi, a glazbalo drži na koljenu lijeve noge. Stopalom desne noge udara u pod u ritmu svoje svirke. Lijerica se svira povlačenjem gudala, koji se još zove arket, preko dvije žice istodobno. Na lijevoj žici se prebire melodija, a desna žica ima trajno ležeći ton. Trećom se žicom svirač koristi povremeno te ima pet tonova. Srednja žica uvijek stvara isti ton, prva do svirača stvara jedan, odnosno dva tona, a treća žica stvara još četiri tona (Miholić, 2009b).

Slika 12. Mandolina

Slika 13. Lijerica

4. TRADICIJSKA GLAZBA U KURIKULUMU I NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU GLAZBENE KULTURE

Glazba je, kao dio svih kultura svijeta, važna za skladan i cjelovit razvoj učenika. Uz glazbu je tradicija ta koja stvara učenikov identitet. Osim stjecanja znanja, tradicijska glazba utječe na širenje preferencija učenika prema drugoj vrsti glazbe te stvaranje kulturno i nacionalno osviještenog učenika (Škojo i Sesar, 2018). U nastavi je Glazbene kulture tradicijska glazba uklopljena u brojnim i različitim aktivnostima. Kurikulumska otvorenost daje učiteljima nepregledne mogućnosti za kreiranje sadržaja u kojima, će sukladno svojim kompetencijama i kreativnosti, uklopiti tradicijsku glazbu u nastavu Glazbene kulture. Upoznavanje tradicijske glazbe najčešće se ostvaruje putem aktivnosti pjevanja i slušanja. Učenici upoznaju hrvatsku tradicijsku glazbu i uspoređuju ju sa zapadnom klasičnom glazbom, pritom uočavaju značajnu razliku, ali i razvijaju svijest o nacionalnom identitetu i o vlastitom identitetu. Učenici tako ne samo da razvijaju toleranciju prema različitostima nego razvijaju i svoje interkulturalne stavove (Dobrota, 2018).

4.1 Kurikulum Glazbene kulture

Kurikulum predstavlja jedan od temeljnih dokumenata u odgojno-obrazovnom sustavu, a njegovo ishodište riječi leži u latinskoj riječi *curriculum*, što se prevodi kao tijek ili slijed. Kurikulum je obrazovni proces koji se temelji na znanstveno zasnovanom cilju, zadacima, sadržaju, planu i programu, organizaciji i tehnologiji provođenja te različitim oblicima evaluacije učinaka (Previšić, 2007: 20). Temeljni model kurikulumskog plana predložili su Herrick i Tyler (1950 prema Pastuović, 2005) i obuhvaća nastavne sadržaje koje učenici trebaju usvojiti da bi se postigli utvrđeni odgojno-obrazovni ciljevi, organizacija učenja i najefikasnije metode dolaska do najpovoljnijih rezultata poučavanja te način vrednovanja rezultata učenja. Nastavni kurikulum predstavlja pedagoški dokument koji ostvaruju stručnjaci određenog nastavnog područja, a u kojem su konkretizirani nastavni ciljevi, opisani uvjeti i oprema koji su potrebni za ostvarivanje tih ciljeva te planirani modeli za praćenje i evaluaciju (Matijević i Radanović, 2011). Kurikulum nastavnog predmeta Glazbena kultura za osnovne škole temeljni je dokument kojim se navode i opisuju odgojno-obrazovni ishodi, sadržaji i razine usvojenosti po razredima. Novi kurikulum (dokument) se primjenjuje za učenike 1. razreda osnovne škole od školske godine 2019./2020., a za učenike 2. i 3. razreda osnovne škole od školske godine 2020./2021. Prema kurikulumu nastavnog predmeta

Glazbene kultura za osnovne škole Glazbena kultura temelji se na četiri načela (Kurikulum nastavnog predmeta glazbena kultura za osnovne škole i glazbena umjetnost za gimnazije, 2019.):

1. psihološko načelo – nalaže kako se učenjem i poučavanjem glazbe ostvaruje potreba učenika za kreativnim izrazom. Sudjelovanjem u glazbenim aktivnostima učenici emotivno reagiraju na glazbu i učvršćuju vlastiti odnos s njom
2. kulturno-estetsko načelo – nalaže da izravnim ili neizravnim susretom s glazbenim ostvarenjima učenici razvijaju glazbeni ukus, stječu kriterije za vrednovanje glazbe i sposobnost izražavanja vlastitih stavova o glazbi
3. načelo sinkroničnosti – nalaže da je u središtu interesa glazba koja se promatra sa svih aspekata
4. načelo interkulturalnosti – nalaže kako upoznavanjem glazbe vlastite kulture i glazbi svijeta učenici razvijaju svijest o različitim, ali jednako vrijednim pojedincima, narodima, kulturama, religijama i običajima.

Glazbena kultura provodi se kroz tri domene:

1. Domena A je slušanje i upoznavanje glazbe – učenici aktivnim slušanjem glazbe upoznaju glazbu različitih vrsta, stilova, pravaca žanrova. Stječu znanja o glazbeno-izražajnim sastavnicama i različitim razinama organizacije glazbenog dijela te doživljavaju, upoznaju, razumiju i uče vrednovati glazbu.
2. Domena B je izražavanje glazbom i uz glazbu – U njezinu okviru učenici pjevaju, sviraju, igraju glazbene igre, stvaraju i pokreću se uz glazbu. Te im aktivnosti omogućuju cjelovit doživljaj glazbe te razvoj glazbenih sposobnosti i kreativnosti. Provođenjem takvih aktivnosti postavljaju se temelji za realizaciju izvannastavnih aktivnosti, izborne i fakultativne nastave poput pjevačkog zbora, instrumentalnih sastava, plesnih skupina, folklornog ansambla.
3. Domena C je glazba u kontekstu – Polazište ove domene jesu domene A i B. Na osnovi njih učenici otkrivaju vrijednosti bogate regionalne, nacionalne, globalne glazbe i kulturne baštine. Učenici uočavaju razvoj, uloge i utjecaj glazbene umjetnosti na društvo te ju povezuju s ostalim umjetnostima.

4.2 Nastavni plan i program glazbene kulture

U obrazovnom sustavu Republike Hrvatske glazbena je nastava tijekom cijelog razvojnog puta prepoznata i priznata kao važan segment u realiziranju brojnih odgojnih i obrazovnih zadataka, a briga za ostvarivanje poželjne glazbene kulture ogledala se u osnovnoškolskim nastavnim programima (Škojo, 2018: 393). Nastava Glazbene kulture u osnovnim školama svojim sadržajem i aktivnostima značajno pridonosi cjelokupnom razvoju djeteta. Izvodi se s ciljem *uvođenja učenika u glazbenu kulturu, upoznavanja osnovnih elemenata glazbenoga jezika, razvijanja glazbene kreativnosti, uspostavljanja i usvajanja vrijednosnih mjerila za (kritičko i estetsko) procjenjivanje glazbe* (Nastavni plan i program za osnovne škole, 2006: 66). Različito osmišljenim aktivnostima omogućeno je razvijanje sposobnosti izražavanja zvukovnim sredstvima (glasom ili glazbalima), razvijanje osjetljivosti na različite mogućnosti glazbenog izražavanja, postupno upoznavanje izvjesnog broja vrijednih glazbenih ostvaraja i stjecanje potrebe za daljnjim samostalnim upoznavanjem glazbenih djela s područja narodnog i umjetničkog stvaralaštva. Jasno je kako glazba, jednako kao i ostala umjetnička područja, zauzima važno mjesto u općem odgoju i obrazovanju, kako bi svaki pojedinac imao priliku za kvalitetan, skladan i cjelovit razvoj (Nastavni plan i program za osnovnu školu, 2006). Nastava glazbene kulture do školske godine 2005./06. provodila se prema integrativnom modelu (Škojo, 2018). Primjenom HNOS-a od školske godine 2006./07. ta se nastava provodi prema otvorenom modelu. U integrativnom modelu, koji Rojko naziva i svaštarskim modelom ili koncepcijom od svega po malo, sva su područja obvezna (Rojko, 2012). Stari integrativni model je učenike učio malo pjevati, malo pjevati po notama, malo svirati, malo kreativno stvarati i slušati glazbu. Na taj način učenici nisu naučili ni lijepo pjevati niti su naučili svirati i glazbeno stvarati. Također nisu bili dobri ni u području slušanja glazbe i prepoznavanja estetski kvalitetne glazbe. Ovim su programom nastavna područja od prvog do trećeg razreda pjevanje, sviranje, slušanje glazbe i elementi glazbene kreativnosti, dok se u četvrtom razredu uvodi područje izvođenja glazbe i glazbeno pismo te glazbene igre umjesto elemenata glazbene kreativnosti (isto, 2012). Tjedna satnica nastavne glazbe je jedan sat u svim razredima osnovne škole.

Dva su temeljna načela prožeta kroz nastavu Glazbene kulture. Prvo je psihološko, dok je drugo kulturno-estetsko načelo. Psihološko načelo u obzir uzima činjenicu da učenici vole glazbu te se njome žele aktivno baviti. Potrebno je udovoljiti želji učenika da se aktivno bave glazbom jer škola nije samo mjesto koje učenika priprema za život, nego i jest njegov život te je važno djelovati u skladu s osnovnim psihološkim potrebama određenog razvojnog

razdoblja. Kulturno-estetsko načelo proizlazi iz činjenice da nastava glazbe učenika priprema za život, osposobljavajući ga kao kompetentnog korisnika glazbe (isto, 2006).

4.3 Tradicijska glazba u nastavi glazbene kulture

Tradicijska glazba je zastupljena na nastavi glazbe u redovnom školovanju učenika. Popis pjesama Nastavnog plana i programa u nastavnom području pjevanja shvaćen je kao preporuka što znači da učitelja obvezuje količina pjesama koje učenici trebaju usvojiti. Nadalje učitelj je slobodan u odabiru primjera što se tiče slušanja glazbe. Između ostalog, u navedenom se spominje folklorna glazba te glazbala. Osim tablica nastavnih cjelina po razredima, posebno su postavljene nastavne cjeline. Kod folklorne je glazbe u određenom razredu naznačeno samo koliko takvih cjelina treba obraditi. Izbor redosljeda obradbe prepušten je učitelju u svrhu poštivanja načela zavičajnosti (isto, 2006).

Tradicijska glazba kao dio folkloru u Nastavnom planu i programu sa zborom, instrumentalnim i vokalnim skupinama, plesom, raznim glazbenim projektima spominje se kao izvannastavna aktivnost koja se provodi u školi (isto, 2006).

Prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu (2006), prva četiri razreda osnovne škole temelje se na glazbenim područjima pjevanja, sviranja, slušanja glazbe i glazbene kreativnosti. Svako područje ima predložene pjesme, skladbe ili načine na koje se trebaju ostvariti ishodi učenja.

Od tradicijskih pjesama u prvom razredu za područje pjevanja predložene su: *Iš, iš, iš, ja sam mali miš, En ten tini, Teče, teče, bistra voda, Moj dom, Dječja poskočica, Sveti Niko svijetom šeta, Spavaj mali Božiću, Djeca i maca, Kad si sretan, Mi smo djeca vesela, Pliva riba i Kako se što radi*. Od tradicijskih pjesama za slušanje predložena je pjesma *Narodi nam se*.

U drugom razredu od tradicijskih pjesama za područje pjevanja predložene su: *Pljesnimo svi zajedno, Pliva riba, Blistaj, blistaj, zvijezdo mala, Na kamen sjela Ljubica, Pjevala je ptica kos, Proljetna pjesma, Ja posijah lan, Jedna vrana gakala, Radujte se, narodi, Miš mi je polje popasel, Muzikaš i Mali ples*. Od tradicijskih pjesama za slušanje predložene su: *Radujte se narodi i Svim na zemlji*.

U trećem razredu od tradicijskih pjesama za područje pjevanja predložene su: *Nesla dekla v melin, Kriči, kriči, tiček, Pleši, pleši poskoči, Prijateljstvo pravo, Mali ples, U to vrijeme godišta, U kolu, Sunce sije, kiša će, Cin can cvrgudan, Jednu sem ružu mel, Ftiček veli,*

Proljetno kolo, Sadila sam bosiljak, Kiša pada, Raca plava po Dravi i Ode zima. Od tradicijskih pjesama za slušanje predložena je *Moja diridika*.

U četvrtom razredu od tradicijskih pjesama za područje pjevanja predložene su: *Sadila sam bosiljak, Kiša pada, Raca plava po Dravi, Ćuk sedi, Evo san ti doša, Vrbniče nad morem, Dva i dva su četiri, Pod kopinom, Lepi moji strnokosi, Pjevaj mi pjevaj, sokole, Tri su ptice, Ja posijah lan, Veselo mi plovimo, Oj Jelo, Jelice, Teče, teče bistra voda, Ćiro, Farandine moj, Savila se bijela loza, Oj Jelena, Jelena, U livadi pod jasenom, Staro sito i korito, Lepa Mara kolo vodi, Sadila sam rogozek, Jelica kolce vodila, Majka Mari kose plela.*

Prema Nastavnom planu i programu za osnovnu školu (2006), od 5. nadalje slobodnim se redoslijedom obrađuju teme iz folklorne glazbe po načelu zavičajnosti te kako bi polazište tradicijske glazbe trebalo biti iz kraja u kojoj učenici odrastaju. Sukladno tome u pedagogiji poučavanja postoje dva različita modela odvijanja nastave, a to su dijakronijski i sinkronijski model. Dijakronijskim modelom obrađuje se nastava dio po dio, razdoblje po razdoblje, tj. godina za godinom po kronološkom redu dok se u sinkronijskom modelu podučavanja u prvi plan stavlja naglasak na samo slušanje glazbe neovisno o povijesnom kontekstu. Upravo se po tom suvremenom načelu sinkronijskog modela odvija nastava Glazbene kulture. U Nastavnom planu i programu za osnovne škole (2006) folklorna glazba obrađuje se kroz šest regija i kroz sljedeće primjere:

Folklorna glazba Slavonije i Baranje: *Šokačko kolo, Svatovac, Tri jetrve žito žele, Slavonsko kolo, Kabanica od seksera, Svatovski drmeš, Samica, Diva Marica žito dožela, Kolo iz Duboševice.* Pojmovi: *folklorna glazba, gajde, tambura samica, pjevanje uz tambure, pjevanje a cappella, pjevanje uz ples, slavonsko kolo, šokačko kolo, bećarac, radne pjesme.*

Folklorna glazba Podravine i Posavine: *Pačpoljka, Sejali smo bažuljka, Stara polka, Zbira junak deklice, Drmeš, Kozatuš, Tri djevojke ječam žele, Ples z ropčecom, Oj, Ivane, Ivaniću, Lepi Juro kres nalaže, Turopoljski drmeš, I ovo se klajna zeleni Juraj, kirales, Glasnice, Drmeš, Volim žeti i kopati, Ja posijah repu.* Pojmovi: *citura (citra), tamburaški sastav, cimbali, dvojnice, gudački sastavi, grupno (najčešće žensko) pjevanje.*

Folklorna glazba dalmatinskih otoka, Dubrovnika i dalmatinske obale: *Rođene smo u Betini selu, U Betini ponajbolje jesu, Na dobro vam novi dan svanija, Mljetska poskočica, Lindo, Svet Ivane, o' moga Trogira, Cvit mi je u gori, Da si od srebra, da si od zlata, Splitski plesovi, Jematvanski zvuci.* Pojmovi: *a cappella pjevanje muških i ženskih*

skupina, jednostavna melodika maloga opsega, netemperirano pjevanje, klapsko pjevanje, lijerica, mandoline, poskočica, lindo.

Folklorna glazba Istre i Kvarnera: *Potancu, Meni te je majka obećala, Pojila je nevjestica, Labinski tanac, Oj, ribare ribariću, Divojka je i od sebe lipa, Balun, Vid'ja san je na štacjumu, Potpuhnul je tihi vitar, N. Devčić: Istarska suita (Poskočica).* Pojmovi: *sopel, mih, šurla, ples, šaljive pjesme, netemperirano pjevanje, istarski idiom, pjevanje solističko, u parovima, grupe, dvoglasno.*

Folklorna glazba Hrvatskog zagorja i Međimurja: *Cveti mi, fijoica, Tica vuga lepo speva, Međimurski lepi dečki, Baruši, Barica, Polka, Čardaš, Dobar večer, dobri ljudi, Šroteš, Zagorski ples, Polegla trava detela, Jankić dojahal, Igrajte nam, muzikaši, Grad se beli preko Balatina.* Pojmovi: *violina, cimbal, (u novije vrijeme i) harmonika, solo ženski glas, ženske pjevačke skupine, muške pjevačke skupine, vrste pjesama: rugalice, ljubavne, radne, plesne.*

Folklorna glazba Banovine i Like: *Glasnice, Volim žeti i kopati, Titrata se lepa Mara, Svadbene pjesme, Pastirska, Oj, meni vele udaj se, mala, Lička, Oj, odi, brate, da ga zapivamo, Sva su sela prominila boju, Nema pisme nit ima pivanja, Oj, stani, mala, na opanke moje, Viknu vila s Prologa planine.* Pojmovi: *ženske skupine a cappella, muškarci (solo), žene (solo), radne pjesme, dijaloške pjesme, pripovjedne pjesme, pjevanje u kolu, svadbene pjesme, dvojnice (diple), otkanje, rozganje, netemperirano pjevanje.*

Pojmovi vezani uz folklornu glazbu izvode se iz slušanja glazbenih primjera na način da se najprije sluša glazbeni primjer, a zatim se izvode zaključci. Kad god je to moguće, poželjno je poslužiti se i video primjerom te uvesti i ostale folklorne elemente: običaje, nošnje. Glazbala se upoznaju na temelju slušanja odgovarajućih glazbenih primjera. Kako bi učenici usvojili sve značajke zvuka određenog glazbala, potrebno je poslušati za svaki od instrumenata više glazbenih primjera (isto, 2006).

5. ZAKLJUČAK

Kroz pregled tradicijske glazbe i kulture razvidna je kompleksnost svakog pojedinog područja Hrvatske. Svako područje donosi različite svirane i pjevane melodije, pjesme, razna glazbala i izvođačke sastave te brojne običaje i nošnju. Tradicijska glazba opisuje život, ljude te kako je to bilo nekada, način života, ali i događaje koji su obilježili svakodnevicu. Upoznavanjem tradicijske glazbe Hrvatske i svijeta u nastavi Glazbene kulture učenici razvijaju brojne kompetencije i otvaraju se brojne druge mogućnosti koje se odnose na kreiranje sadržaja i aktivnosti koji će se učenicima ponuditi na razini školskog kurikulumu. Uz glazbena znanja koja se odnose na glazbene značajke određene folklorne regije, načini pjevanja pjesme i slušajući primjere za prepoznavanje pjesama te glazbala, ostvaruje se svijest o različitim, ali jednako vrijednim pojedincima, narodima, kulturama, religijama i običajima. Glazbeni folklor u vidu tradicijske glazbe ima izrazito važnu ulogu u nastavi Glazbene kulture i time je njezin neizostavni dio koji se zasad provodi i obrađuje kroz samo jedan školski sat tjedno i potrebno je da se njezin sadržaj poveća na više od jednog školskog sata. Rojko (2012) ističe da otvoreni program daje učitelju slobodu da kao odgovoran i kompetentan stručnjak radi ono što misli da je glazbeno korisno za učenike konkretnog razreda. Takav program sadrži obveznu jezgru, a to je u novom programu slušanje i upoznavanje glazbe i sadržaje koji će se uz to uvoditi prema izboru nastavnika i učenika. Takve slobodno izabrane aktivnosti mogu biti ili pjevanje (na svaki način pjevanje jer ga učenici vole i jer je ono uvijek moguće), ili sviranje, ili glazbene igre, ili kakav glazbeni projekt, ili ples, ili nešto drugo glazbeno relevantno (isto, 2012). Upoznavanjem svih ovih pojmova učenici će naučiti prepoznavati i razlikovati folklorne regije Hrvatske, kao i samu činjenicu da je Hrvatska jedna od manjih država svijeta, ali po svojoj kulturnoj baštini pripada većim i bogatijim državama svijeta. Od njezina se nastanka na razne načine, kao i djelovanjem brojnih kulturno-umjetničkih društava koja njeguju posebnu povijesnu tradicijsku glazbu, tradicijska kultura čuva kao dijelom identiteta svake zajednice u Hrvatskoj.

6. LITERATURA

1. Čapo Žmegač, J., Muraj, A., Vitez, Z., Grbić, J., Belaj, V. (1998). *Hrvatska etnografija*, Zagreb: Matica Hrvatska.
2. Čaleta, J. (2001). *Tradicijska glazbala*, U Z. Vitez, A. Muraj (Ur.), *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha*, Zagreb: Brabat d.o.o., Galerija Klovićevi dvori, Institut za etnologiju i folkloristiku.
3. Dobrota, S. (2002). *Glazbena nastava u razrednoj nastavi*, Tonovi, 40: 35-48.
4. Dobrota, S., Topić, K. (2018.) *Glazbene preferencije učenika prema glazbama svijeta i hrvatskoj tradicijskoj glazbi*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split.
5. Drandić, D. (2010). *Tradicijska glazba u kontekstu interkulturalnih kompetencija učitelja*, Pučko otvoreno učilište, Pula.
6. Ferić, M. (2011). *Hrvatski tamburaški brevijar*, Zagreb: Udruga za promicanje hrvatske kulture i baštine Šokadija Zagreb.
7. Glazbala. URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22247> (21. 5. 2021.)
8. *Hrvatska enciklopedija* (2021), Natuknica Folklor, Preuzeto sa stranice: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20034> (26. 4. 2021.)
9. *Hrvatska tradicijska glazbala*, Preuzeto sa stranice: www.gajde.com (15. 5. 2021.)
10. *Kurikulum nastavnog predmeta glazbena kultura za osnovne škole i glazbena umjetnost za gimnazije* (2019). Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
11. Leopold, S. (1995.) *Tambura u Hrvata*, Zagreb, Golden marketing.
12. Matijević, M. i Radanović, D. (2011), *Nastava usmjerena na učenika*. Zagreb: Školske novine.
13. Martinić, V. (2012). *Tradicijska glazbala Bjelovarsko-bilogorske županije* (Bilogora, Moslavina, Slavonija). U M. Medak (Ur.), *Naša prošlost je naša budućnost* (str. 16–21). Bjelovar: Turistička zajednica Bilogora-Bjelovar.
14. Miholić, I. (2003). *Cimbal u glazbenom životu sjeverne i sjeverozapadne Hrvatske na kraju dvadesetog stoljeća*, Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku, Vol. 40 No. 2, 153-166. Preuzeto sa stranice: <http://hrcak.srce.hr/27798> (19. 5. 2021.)
15. Miholić, I. (2009a). *Hrvatska tradicijska glazba Gorska Hrvatska*, Zagreb: Profil International.
16. Miholić, I. (2009b). *Hrvatska tradicijska glazba Istra i Kvarner*, Zagreb: Profil International.

17. *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH.
18. Njikoš, Julije. *Povijest tambure i tamburaške glazbe*, Osijek 2011. Str. 5.
19. Pastuović, N. (2005), Teorija kurikula, nacionalni obrazovni standard i katalogi znanja. *Metodika*, 6 (1), 11-21.
20. Paulus, I. (2014.) *Hrvatska na prvi pogled – Udžbenik hrvatske kulture*. FF press, Zagreb.
21. Previšić, V. (ur.) (2007), *Pedagogija i metodologija kurikuluma. Kurikulum-teorije, metodologija, sadržaj, struktura*. Zagreb: Školska knjiga, 15-34.
22. Rojko P. (2012). *Metodika nastave glazbe. Teorijsko-tematski aspekti*. Osijek: Pedagoški fakultet.
23. Svalina, V. (2012.) *Tradicijsko pjevanje u glazbeno-folklornim područjima panonske zone*, U Žakula, B. (ur.) *Zbornik radova 17. seminara folklora Panonske zone* (str. 184-192). Vinkovci: Kulturni centar Gatalinka.
24. Škojo, T. (2018). Promjene u didaktičkom strukturiranju nastave glazbe u Republici Hrvatskoj. U: *Ka novim iskoracima u odgoju i obrazovanju. Zbornik 2. međunarodno znanstveno-stručne konferencije*, Dedić Bukvić, E., Bjelan Guska, S. (ur.). Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, 391-406.
25. Škojo, T., Sesar, M. (2018). Proširivanjem glazbenih preferencija učenika prema interkulturalnom kurikulumu glazbene nastave. U: *20. pedagoški forum scenskih umetnosti Tematski zbornik Muzički identiteti*, Petrović, M. (ur.). Beograd: Fakultet muzičke umetnosti u Beogradu, 128-142.
26. Šulentić Begić J., Begić, A. (2017). *Tradicijska glazba srednjoeuropskih država i interkulturalni odgoju osnovnoškolskoj nastavi glazbe*, *Školski vjesnik*, 66, 123 – 134.
27. Vitez, Z., Muraj, A. (2001). *Hrvatska tradicijska kultura na razmeđu svjetova i epoha*, Zagreb: Barbat d.o.o. Galerija Klovićevi dvori. Institut za etnologiju i folkloristiku.

7. PRILOZI

- Slika 1. Gajde, preuzeto sa stranice (21.5.2021):
<http://www.gajde.com/wp-content/uploads/2012/10/gajdea.png>
- Slika 2. Dude, preuzeto sa stranice (21.5.2021):
<http://www.gajde.com/wp-content/uploads/2012/10/dude4laktaca.png>
- Slika 4. Cimbali, preuzeto sa stranice (21.5.2021):
<https://hr.wikipedia.org/wiki/Cimbali#/media/Datoteka:Cymbalum.jpg>
- Slika 5. Citra, preuzeto sa stranice (21.5.2021):
<https://repozitorij.muio.hr/xr7mdwumu/rep/6/g7/7vl/6g77vlt5ev2g.jpg>
- Slika 6. Sluškinja, preuzeto sa stranice (21.5.2021):
<http://www.gajde.com/wp-content/uploads/2012/11/sluskinja.png>
- Slika 7. Trstenice, preuzeto sa stranice (21.5.2021):
<http://www.gajde.com/wp-content/uploads/2012/11/trstenice.png>
- Slika 8. Gusle, preuzeto sa stranice (21.5.2021):
https://studiod.ba/wp-content/uploads/2018/11/dvostrune_gusle.jpg
- Slika 9. Kuterevka, preuzeto sa stranice (21.5.2021):
https://s0.mojalbum.com/16846260_16872991_18348811/kuterevo-kultura-i-obicaji/dangubica-kuterevka-tamburica.jpg
- Slika 10. Diple, preuzeto sa stranice (21.5.2021):
<http://www.gajde.com/wp-content/uploads/2012/10/diple11.png>
- Slika 11. Sopele, preuzeto sa stranice (21.5.2021):
<http://www.gajde.com/wp-content/uploads/2012/11/sopile.png>
- Slika 12. Mandolina preuzeto sa stranice (21.5.2021):
https://hr.wikipedia.org/wiki/Mandolina#/media/Datoteka:Oscar_Schmidt_by_Washburn_Mandolin_-_1.jpg
- Slika 13. Lijerica preuzeto sa stranice (21.5.2021):
<http://www.gajde.com/wp-content/uploads/2012/11/ljerica.png>